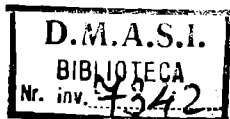

7342

COMITETUL DE STAT
PENTRU CONSTRUCȚII, ARHITECTURĂ
ȘI SISTEMATIZARE
DIRECȚIA MONUMENTELOR ISTORICE

Prezentarea artistică: arh. Laurențiu Vasilescu

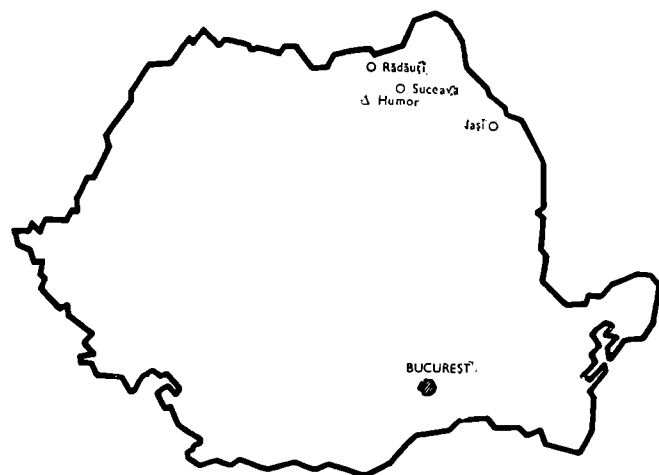
Coperta I: Biserica fostei mănăstiri Humor, după restaurare
Coperta IV: Pridvorul. Arcada sudică

Cover I: The church of the former Humor Monastery
after restoration
Cover IV: The porch: South arcade

Обложка I: Церковь бывшего монастыря Хумор (после реставрации)
Обложка IV: Притвор. Южная аркада

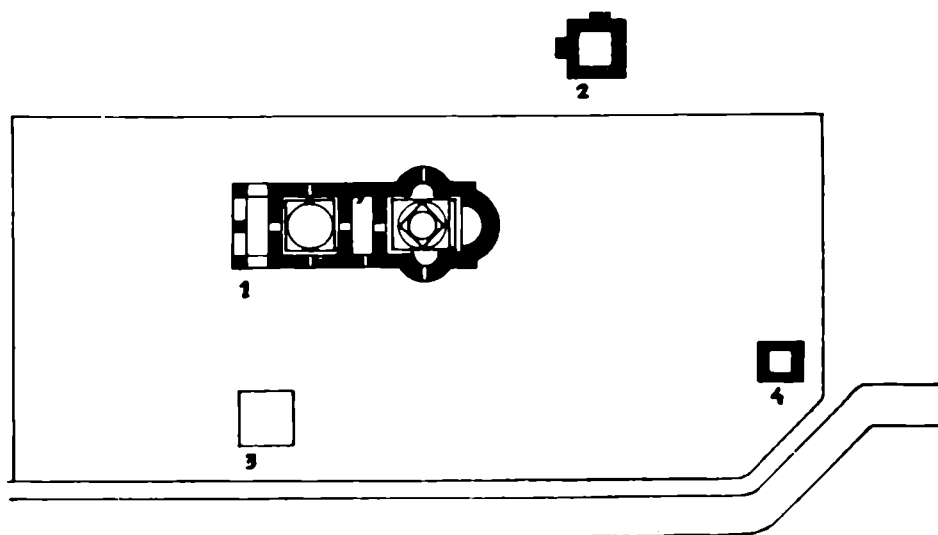
Couverture I: L'église de l'ancien monastère de Humor,
après la restauration
Couverture IV: Le portique. Arcade côté sud

Titelbild: Die Klosterkirche Humor nach der Restauration
IV. Umschlagsseite: Die Vorhalle. Südlicher Bogen

Redactor responsabil: Grigore Pătrașcu
Tehnoredactor: Constanța Branciu

Fotografiile: Combinatul Poligrafic Casa Scînteii —
secția artă fotografică — și Direcția monumentelor
istorice (2, 3, 4, 7, 11, 12, 16, 17)

Plan de situație:	Topographic Plan:	План местоположения:	Plan de situation	Lageplan
1. Biserica lui Teodor Bubiog	1. The church erected by Teodor Bubuiog	1. Церковь Теодора Бубуйог	1. L'église de Teodor Bubiog	1. Kirche Teodor Bubuiogs
2. Turnul lui Vasile Lupu	2. Prince Vasile Lupu's tower	2. Башня Василе Лупу	2. La tour de Vasile Lupu	2. Der Turm Vasile Lupus
3. Ruinele clădirilor din secolul al XV-lea	3. The ruins of the 15th century buildings	3. Развалины построек XV века	3. Ruines des bâtisses du XV ^e siècle	3. Ruinen der Bauten aus dem 15.Jh.
4. Pavilionul porții	4. The belfry	4. Сторожка	4. Pavillon de la porte	4. Tortürmchen

În comuna Mănăstirea Humorului, situată la 6 km nord de orașul Gura Humorului, se găsește o veche biserică cu pereții exteriori acoperiți în întregime cu picturi. Biserica, împreună cu un turn singuratic ce se înalță alături și un crîmpei de clădire ruinată constituie vestigii rămase astăzi din fosta așezare a mănăstirii «Homor».

La câteva sute de metri spre sud, se păstrează în stare de ruină prima construcție a acestei străvechi mănăstiri, menționată în documente încă din vremea domniei lui Alexandru cel Bun (1400—1432).

În anul 1530, sub domnitorul Petru Rareș, mănăstirea a fost reconstruită pe locul din jurul actualei biserici. Ctitori au fost marele logofăt Teodor Bubuiog și soția sa Anastasia. Din pisană săpată în piatră, ce se află pe peretele sud lângă pridvor, descifrăm: «... prin voință și cu ajutorul blagocestivului Domn Petru Voievod fiul bătrînului Ștefan Voievod s-a început și s-a făcut acest hram... cu cheltuiala și cu osteneala robului lui Dumnezeu Jușan Teodor, marele logofăt, și ale soției lui Anastasia în anul 7038 (1530), luna august 15».

Mai tîrziu, în anul 1641, Vasile Lupu a ridicat turnul de apărare și a întărit zidurile înconjurătoare.

Consemnată în numeroase documente în cursul veacurilor următoare, mănăstirea s-a menținut pînă în anul 1785, cînd a fost desființată, biserica continuînd să dăinuiască ca biserică parohială a satului.

Ceea ce a contribuit la renumele monumentului de la Humor, în afara decorului pictat din interior și exterior — într-adevăr de valoare excepțională — este și arhitectura lui. În ansamblul arhitecturii din Moldova secolului al XVI-lea, biserica de la Humor prezintă un interes aparte; noile elemente de arhitectură apărute aici o deosebesc de toate monumentele anterioare. În construcția bisericii, pe plan trilobat și fără turlă, apare pentru prima oară un pridvor cu arcade deschise înălțate pînă sub streșină, în locul obișnuitului

1

1. Tabloul votiv. *Domnul Moldovei Petru Rareș și soția sa Elena*

2. Turnul lui Vasile Lupu și biserica

— Biserica după restaurare:

3. Vedere dinspre sud-vest

4. Vedere dinspre sud-est

1. Votive painting—representing Prince Petru Rareș and his wife Elena

2. Prince Vasile Lupu's tower and the church

— The church after restoration:

3. South-western view of the church

4. South-eastern view of the church

1. Роспись с изображением молдавского князя Петру Рареша и княгини Елены

2. Башня Василе Лупу и церковь

Церковь после реставрации:

3. Вид с юго-западной стороны

4. Вид с юго-восточной стороны

1. Tableau votif. Le prince régnant de Moldavie Petru Rareș et son épouse Elena

2. La tour de Vasile Lupu et l'église

— L'église après la restauration:

3. vue du sud-ouest

4. vue du sud-est

1. Votivbild. Der moldauische Fürst Petru Rareș und seine Gemahlin Elena

2. Vasile Lupus Turm und die Kirche

Die Kirche nach der Restaurierung:

3. Südwestseite

4. Südostseite

3

4

1

1. Tabloul votiv. Domnul Moldovei Petru Rareș și soția sa Elena

2. Turnul lui Vasile Lupu și biserica

— Biserica după restaurare:

3. Vedere dinspre sud-vest

4. Vedere dinspre sud-est

1. Votive painting—representing Prince Petru Rareș and his wife Elena

2. Prince Vasile Lupu's tower and the church

— The church after restoration:

3. South-western view of the church

4. South-eastern view of the church

1. Роспись с изображением молдавского князя Петру Рареша и княгини Елены

2. Башня Василе Лупу и церковь

Церковь после реставрации:

3. Вид с юго-западной стороны

4. Вид с юго-восточной стороны

1. Tableau votif. Le prince régnant de Moldavie Petru Rareș et son épouse Elena

2. La tour de Vasile Lupu et l'église

— L'église après la restauration:

3. vue du sud-ouest

4. vue du sud-est

1. Votivbild. Der moldauische Fürst Petru Rareș und seine Gemahlin Elena

2. Vasile Lupus Turm und die Kirche

Die Kirche nach der Restaurierung:

3. Südwestseite

4. Südostseite

2

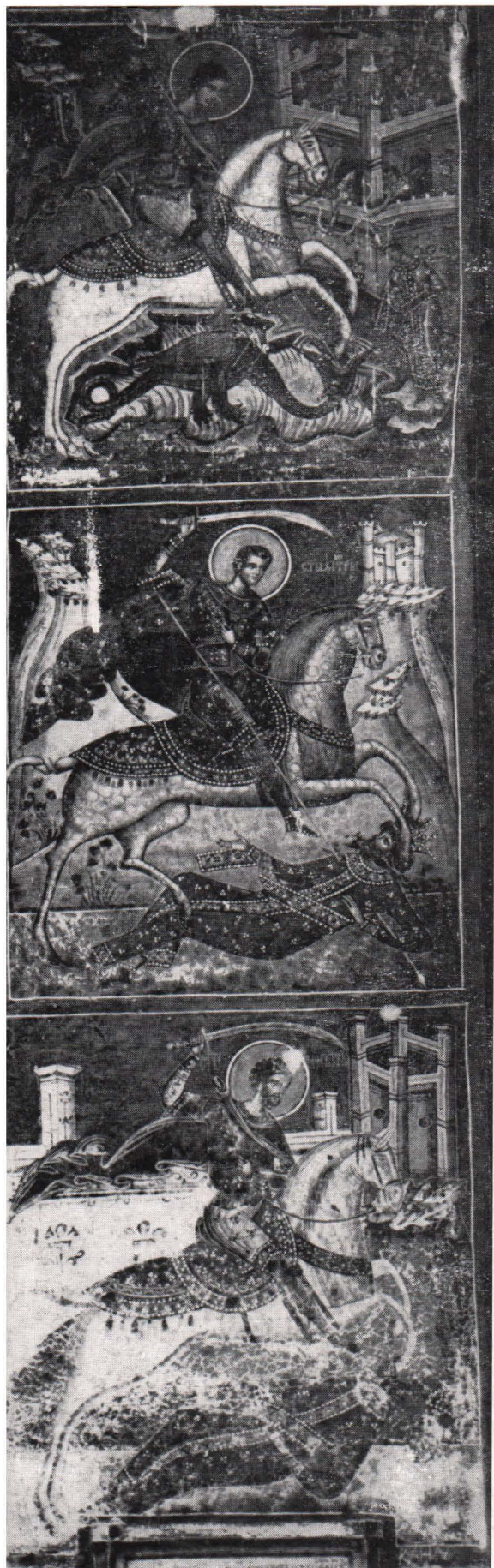

3

4

5. Pictură exterioră în frescă, pe unul din stâlpii pridvorului, înfățișând sfinții militari: Dimitrie, Mercurie și Gheorghe

6. Portretul logofătului Teodor Bubuio, ctitorul bisericii. Pictură în frescă din interior

7. Portalul gotic al bisericii

8. Portalul de intrare în camera mormintelor

5. Exterior fresco, on one of the pillars of the porch featuring the warrior saints: Demeter, Mercury and George

6. The portrait of Logothete Teodor Bubuio, the founder of the church — interior fresco

7. Gothic portal of the church

8. Entrance to the burial chamber

5. Наружная фреска на одном из столбов притвора, изображающая святых воинов: Димитрия, Меркурия и Георгия

6. Портрет логофета Теодора Бубуиог, основателя церкви. Внутренняя фреска

7. Готический портал церкви

8. Входной портал в помещение гробниц

5. Peinture extérieure à fresque, sur l'une des colonnes du portique, représentant les saints militaires: Démètre, Mercure et Georges

6. Portrait du logothète Teodor Bubuio, fondateur de l'église. Peinture à fresque de l'intérieur

7. Portail gothique de l'église

8. Portail d'entrée dans la salle des tombeaux

5. Außenfreske auf einem Pfeiler der Vorhalle: die heiligen Krieger Demetrius, Mercurius und Georg

6. Das Bildnis des Stifters Teodor Bubuio. Innenfreske

7. Gotisches Portal der Kirche

8. Eingang zur Grabkammer

pridvor închis. Acest pridvor are patru mari arcade în arc frînt ce se ridică pînă sub șirul de ocnîțe, dintre care două, deschise simetric în fațada dinspre vest, au parapete înălțate în zidărie; celelalte două, dispuse cîte una pe fațadele laterale, sînt folosite ca intrări. Un arc dublou median împarte pridvorul în două părți egale acoperite cu bolți în cruce.

Mai importantă, însă, este modificarea structurală a decorației fațadelor. Astfel, din decorul bisericilor lui Ștefan cel Mare — avînd fațade cu materiale aparente, decorație din elemente ceramice smălțuite policrom, socluri, chenare, contraforți și cornișe din piatră de talie, ocnîțe și firide — se mai păstrează aici numai firidele de pe abside și ultimul șir de ocnîțe de sub cornișe. Cunoscutele elemente de ceramică smălțuită sînt înlocuite cu un strat de tencuială pictată în frescă, acoperind în întregime pereții.

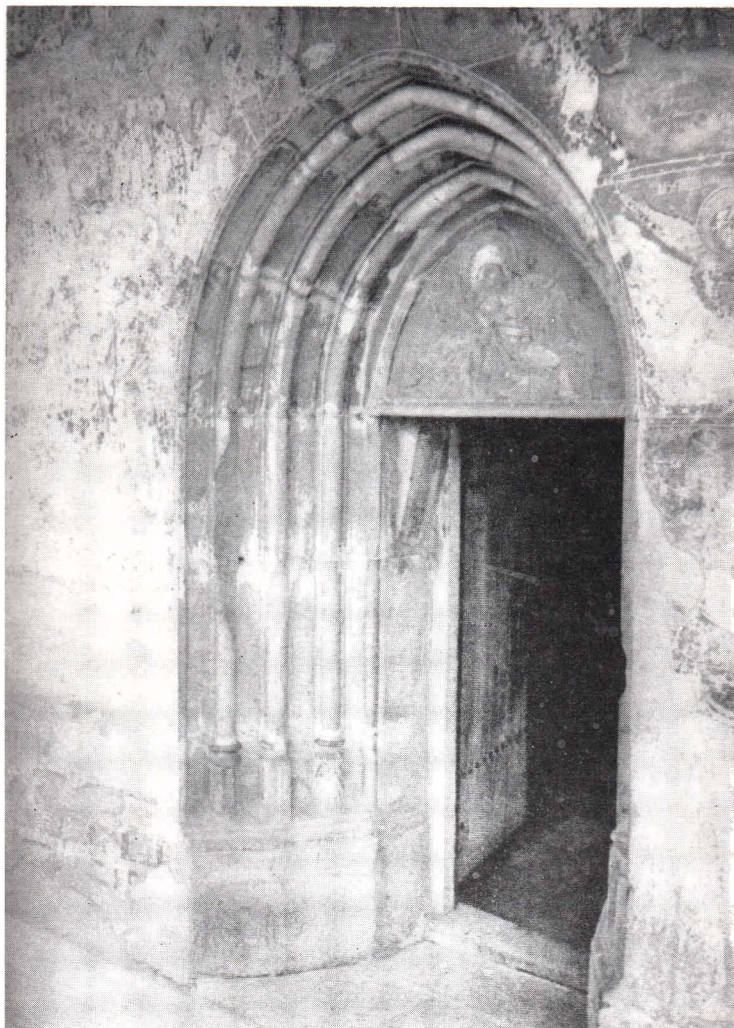
Un rînd de ocnîțe mici, înșirate la partea superioară a pereților, un al doilea rînd de firide alungite care fragmentează suprafața absidelor, încadrate de cornișa tencuită, și soclul de piatră de talie de la bază, formează suportul arhitectonic folosit pentru pictură. Lipsa contraforților determină mari suprafețe netede în care scenele picturii se desfășoară liber.

Este cunoscut că acest procedeu a apărut în vremea lui Petru Rareș, s-a răspîndit la cele mai multe din bisericile construite în timpul domniei sale și apoi a fost părăsit, rămînînd ca un fenomen caracteristic pentru această perioadă.

Prin frescele ce o împodobesc în interior și în exterior, biserica din Humor se alătură celor de la Voroneț, Arbore, Moldovița și Sucevița, care fac renumele artei noastre din secolele XV—XVI.

Scenele pictate reprezintă cîteva teme principale cu subiect religios și constituie un ansamblu de mare valoare decorativă. În interior, pictura ce acoperă pereții și bolțile cuprinde diferitele scene stabilite de iconografie, la care se adaugă portretele ctitorilor îmbrăcați în veșmintele epocii, precum și tabloul votiv în care Petru Rareș poartă în mîini modelul bisericii, urmat de Elena, soția sa, și de copii. Cu totul remarcabile sînt portretele, de o viguroasă autenticitate, ale Doamnei Elena și logofătului Teodor Bubuiog.

Picturile în frescă exterioare cuprind patru teme principale: Imnul Acatist pe fațada de sud, Arborele lui Ieseu pe fațada de nord, Judecata de apoi pe fațada vest, iar Cinul (Procesiunea Sfinților) se desfășoară pe absidele laterale și cea a altarului.

9

9, 11. Picturi în frescă pe fațada sudică. Imnul Acatist și Acatistul Sf. Nicolae

10. Biserica. Vedere dinspre sud-vest

9, 11. Frescoes on southern façade: Invocation Hymn and St. Nicholas' Invocation

10. South-western view of the church

9, 11. Фрески на южном фасаде. Гимн Акафист и Акафист св. Николы

10. Церковь. Вид с юго-западной стороны

9, 11. Peintures à fresque sur la façade sud — L'Hymne à la Vierge et l'Acathiste de saint Nicolas

10. L'église. Vue du sud-ouest

9. und 11. Fresken an der Südfront: Lobgesang der Muttergottes und Lobgesang des hl. Nikolaus

10. Die Kirche vom Südwesten gesehen

10

11

Sculptura în piatră a ancadramentelor, ușilor și ferestrelor are, pe lângă obișnuitele profiluri gotice, și unele elemente lucrate în stilul Renașterii, care începea să apară atunci în Moldova.

În camera mormintelor se găsesc lespezile funerare ale ctitorilor : Teodor Bubuiog și Anastasia, soția sa. Catapeteasma datează din anul 1590, iar unele strane sînt decorate cu motive ornamentale săpate în lemn, caracteristice veacului al XVI-lea.

La mică depărtare de biserică, pe latura dinspre nord, se păstrează turnul înalt din piatră cu foișor de lemn la partea superioară, rămas izolat în urma dispariției zidurilor de incintă.

Ridicat de Vasile Lupu, după cum ne-o arată vechea pisanie de piatră așezată deasupra ușii etajului, turnul cuprinde patru nivele, legate între ele prin scări de piatră, prevăzute în grosimea zidăriei cu cîte o încăpere boltită la fiecare etaj. Accesul la primul etaj se făcea, după obiceiul vremii, printr-o scară mobilă de lemn.

Recentele lucrări de restaurare, executate de Direcția monumentelor istorice din C.S.C.A.S., au reconstituit și refăcut acoperișul bisericii, cu o streășină lărgită pentru o mai bună apărare a picturilor exterioare. A fost, de asemenea, restaurat și consolidat turnul, prin rezidirea bolților surpate la etajele superioare și prin reconstruirea acoperișului cu foișorul de strajă după urmele vechilor console de lemn păstrate în zidărie.

Biserica mănăstirii Humor, alături de celelalte patru biserici din Moldova care au fațadele pictate în întregime, este înscrisă de UNESCO în repertoriul monumentelor artistice de interes internațional, fiind singurele de acest fel în întreaga lume.

arh. ȘTEFAN BALȘ

Six km. north from the town of Gura Humorului there stands an old church, its façades entirely covered with frescoes. The church, the defence tower rising nearby and the ruins of an older building are the only material remains of the former 'Homor Monastery' founded in the 15th century.

The church was built in 1530 under the reign of Prince Petru Rareș, while the defence tower was raised in 1641 by Prince Vasile Lupu who also fortified the precinct walls.

The church of Humor represents a particularly interesting specimen of 16th century Moldavian architecture, as its architectural elements differ from those of all previous historical monuments.

It is here at the church of Humor, built in a trilobated plan and without steeples, that the open porch appears for the first time instead of the usual closed one. The porch consists of four pointed arcades reaching the row of blind niches; two of them symmetrically opening towards the western façade have high brickwork parapets while the other two, one on each lateral façade, are used as entrances. An archway running along the axis of the church divides the porch in two equal parts covered by cross vaults.

The structural changes occurring in the decoration of the façades are no less important. The niches in the apses and the last row of blind niches under the cornices are the only old elements that can be traced back to the churches founded during the reign of Prince Stephen the Great (1457—1504) in the building of which ashlar brick and stone, ornaments of glazed and coloured pottery, socles, frames, buttresses and stone cornices, niches and blind niches prevailed.

The decoration with glazed pottery is replaced by a layer of painted plaster, entirely covering the walls.

The frescoes decorating the inside and outside walls of the Humor church, together with those of the monasteries of Voroneț, Arbore, Moldovița and Sucevița remarkably illustrate 15th- and 16th-century Romanian fine arts.

The painted scenes, mainly religious, are of a real decorative value.

Besides the iconographic scenes, worthy of special mention are both the inside frescoes featuring the founders of the church, and the votive painting. The outside frescoes cover four main themes: the *Tree of Jesse* and the *Invocation Hymn* on the northern and southern façades respectively, the *Last Judgement* on the western façade and the *Saints' Procession* on the lateral and altar apses.

The frames carved in stone with mouldings in Gothic style have also some elements pertaining to the Renaissance style which began to be used in Moldavia at that time.

Next to the church, to the north, there stands the high stone four-storeyed tower, with a staircase built in the wall, and a vaulted chamber on each floor.

The recent restoration work has been carried out both on the tower and the church by the Board for Historical Monuments (within CSCAS). The protection of the exterior frescoes was better ensured by the building of a new roof and the widening of the eaves.

The church of the Humor Monastery alongside the other four Moldavian churches with entirely painted façades has been included by the UNESCO among the artistic monuments of international interest, as unique of their kind all over the world.

В шести километрах к северу от города Гура-Хуморлуй находится старая церковь, наружные стены которой сплошь покрыты фресками. Церковь эта вместе с возвышающейся рядом одинокой башней и руинами разрушившегося здания составляет ныне остатки бывшего монастыря «ХОМОР» (XV в.).

Она построена в 1530 году при государе Петру Рареше, а защитная башня воздвигнута в 1641 году государем Василе Лупу, который укрепил и окружающие ее стены.

В молдавской архитектуре XVI века хуморская церковь представляет особый интерес, отличаясь от всех предыдущих памятников новыми архитектурными элементами. В строении церкви, трехлопастной в плане и без куполов, впервые появляется притвор с открытыми аркадами, доходящими до стрехи, вместо обычного крытого притвора. Аркадных в виде ломаных арок всего четыре. Они доходят до ряда окон; две из них симметрично расположены на западном фасаде и имеют каменные парапеты; две другие, размещенные по одной на боковых фасадах, служат входом в здание. Двойная арка разделяет притвор на две половины, крытые крестовыми сводами.

Но большее значение имеет структурно видоизмененный орнамент фасадов. От церквей эпохи Штефана Великого (1457—1504), не оштукатуренных, с украшениями из многоцветной глазурованной керамики, цоколями, каймами, контрфорсами, опоясывающими каменными карнизами, окницами и нишами здесь сохранились лишь ниши на абсидах и последний ряд окон под карнизами. Элементы глазурованной керамики заменены слоем штукатурки, расписанной фресками и покрывающей стены целиком.

Благодаря фрескам, украшающим ее внутри и снаружи, хуморская церковь входит в число церквей — Воронец, Арбора, Молдовица и Сучевица, — прославивших румынское искусство XV—XVI вв. Фрески, изображающие несколько главных тем религиозного характера, составляют высокохудожественный декоративный ансамбль.

Внутри, помимо установленных иконографией сцен, выделяются портреты основателей церкви и картина, изображающая князя Петру Рареша и его жену княгиню Елену; в наружной росписи привлекают внимание четыре главных сюжета: *Древо Иесей* — на северном фасаде, *Гимн Акафист* — на южном, *Страшный Суд* — на западном и *Шествие Святых* — на боковых абсидах и абсиде алтаря.

В каменной резьбе готических наличников имеются и некоторые элементы в стиле Возрождения, который начал проникать тогда в Молдову.

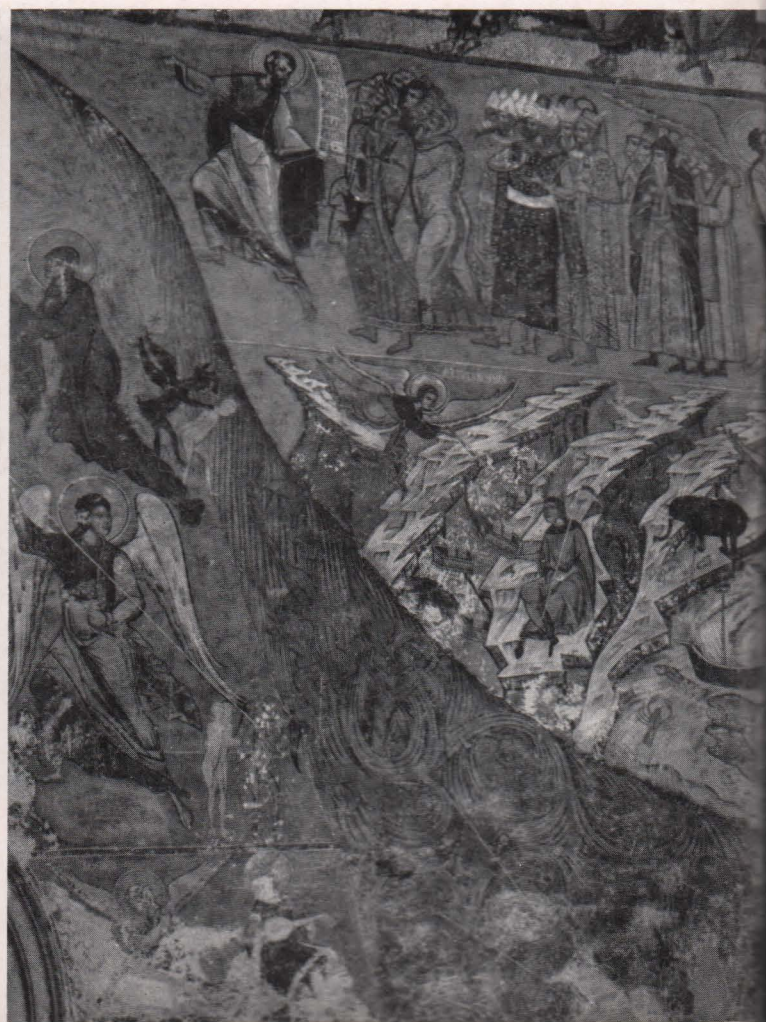
Неподалеку от церкви, с северной стороны ее, стоит высокая четырехэтажная каменная башня с лестницей в толще стен и сводчатым помещением на каждом этаже.

В результате недавних работ по реставрации здания, выполненных Дирекцией исторических памятников при Государственном комитете по делам строительства, архитектуры и планировки (C.S.C.A.S.), восстановлена крыша церкви с расширенной стрехой для лучшей защиты наружной живописи. Восстановлена и укреплена также и башня.

Церковь монастыря Хумор наряду с остальными, упомянутыми выше четырьмя молдавскими церквями, фасады которых тоже целиком покрыты росписью, внесена ЮНЕСКО в число памятников искусства, представляющих международную ценность. Эти пять церквей — единственные в мире образцы подобного рода.

* Окница — небольшая прямоугольной формы ниша на фасаде или аркадах, употреблявшаяся в старой румынской архитектуре как декоративный элемент.

12. Absida de pe fațada sudică a bisericii
- 13, 15. Picturi în frescă — *Judecata de Apoi*. (Detalii)
14. Pridvorul, situat pe latura de vest a bisericii, pe al cărui perete este pictată *Judecata de Apoi*

— Turnul lui Vasile Lupu:

16. Înainte de restaurare
17. După restaurare

12. Apse on the southern façade of the church
- 13, 15. Frescoes representing the *Last Judgement* (details)
14. The porch on the west side of the church on whose wall the *Last Judgement* is painted

— Vasile Lupu's tower:

16. Before restoration
17. After restoration

12. Абсида на южном фасаде церкви
- 13, 15. Фрески, изображающие *Страшный Суд*. Детали
14. Расположенный с западной стороны церкви притвор, на стене которого изображены сцены *Страшного Суда*

Башня Василия Лупу:

16. До реставрации
17. После реставрации

12. Abside sud de l'église
- 13, 15. Peinture à fresque — *Le Jugement Dernier* (Détails)
14. Le portique, situé sur le côté ouest de l'église et sur lequel est peint *Le Jugement Dernier*

Tour de Vasile Lupu:

16. Avant la restauration
17. Après la restauration

12. Südapsis
- 13 und 15. Details der Freske *Das Jüngste Gericht*
14. Die Vorhalle an der Westseite, deren Mauer mit dem *Jüngsten Gericht* bemalt ist

Der Turm Vasile Lupus:

16. Vor der Restaurierung
17. Nach der Restaurierung

18

19

20

18, 19. Icoane pe lemn, din secolul al XVI-lea, aflate în pronaos

20. Strane din lemn sculptat

18, 19. 16th-century wooden icons in the ante-nave

20. Wood-carved stalls

18, 19. Деревянные иконы XVI в., находящиеся в пронаосе

20. Церковные деревянные резные кресла

18, 19. Icônes en bois du XVIe siècle (Pronaos)

20. Stalle en bois sculpté

18 und 19. Holzikonen aus dem 16. Jh. (im Pronaos)

20. Geschnitztes Kirchengestühl

A 6 km au nord de la ville de GURA HUMORULUI se trouve une vieille église, aux murs extérieurs entièrement recouverts de peintures à fresque. L'église, la tour solitaire qui se dresse à côté et un fragment de bâtisse en ruines, c'est tout ce qui subsiste aujourd'hui de l'ancien monastère de HUMOR (XVe siècle).

L'église a été bâtie en 1530, sous le règne de Petru Rareș. Quant à la tour, destinée à la défense, elle a été bâtie en 1641 par le prince Vasile Lupu, lequel a également renforcé les murs d'enceinte.

Dans l'ensemble de l'architecture moldave du XVIe siècle, l'église de Humor se caractérise tout particulièrement par les nouveaux éléments architectoniques qui la distinguent de tous les monuments antérieurs. A la place de l'habituel narthex fermé, un portique à arcades, qui s'élève jusque sous l'avant-toit, fait pour la première fois son apparition dans la construction d'une église sur plan trilobé et sans tours. Les quatre arcades en ogive du portique sont surmontées d'une rangée de niches. Deux de ces arcades, symétriquement ouvertes sur la façade ouest, reposent sur un socle en maçonnerie; les deux autres, disposées latéralement, servent d'entrées. Un arc-doubleau divise le portique en deux parties égales recouvertes par des voûtes en croix.

Mais c'est la modification de structure de la décoration des façades qui présente le plus d'importance. Des églises du temps d'Etienne le Grand (1457—1504) — dont les façades présentent des matériaux apparents, des éléments décoratifs en céramique émaillée en couleurs, des socles, chambranles, contreforts et corniches en pierre, des niches — ne subsistent plus ici que les niches qui ornent les absides, ainsi que la dernière rangée de niches située sous la corniche; les éléments en céramique émaillée sont remplacés par une couche de crépi peint à fresque qui recouvre entièrement les murs.

Par les fresques qui en ornent l'intérieur comme l'extérieur, cette église peut être comparée à celles de Voroneț, d'Arbore, de Moldovița et de Sucevița, qui ont fait la renommée de l'art roumain des XVe et XVIe siècles. Les scènes peintes à fresque et qui représentent quelques principaux thèmes religieux forment un ensemble d'une grande valeur décorative.

A l'intérieur, en dehors des scènes consacrées par l'iconographie, on remarque les portraits des fondateurs, ainsi que le tableau votif. Quant à l'extérieur, il nous faut retenir les quatre thèmes principaux: l'*Arbre de Jessé* sur la façade nord, l'*Hymne à la Vierge* sur la façade sud, le *Jugement Dernier* sur la façade ouest et le *Cin* (Procession des Saints) sur les absides latérales et sur celle du sanctuaire.

La sculpture sur pierre des chambranles, à profils gothiques, comprend aussi quelques éléments ouverts dans le style de la Renaissance, lequel faisait, à cette époque, son apparition en Moldavie.

Près de l'église, au nord, se trouve la haute tour en pierre à quatre niveaux, à escaliers cachés dans l'épaisseur des murs et à chambre voûtée à chaque étage.

Les récents travaux de restauration exécutés par la Direction des Monuments Historiques relevant du C.S.C.A.S. ont reconstitué le toit de l'église et élargi l'avant-toit afin de mieux protéger les peintures extérieures. La tour a, elle aussi, été restaurée et consolidée.

L'église du monastère de Humor et les quatre autres églises de Moldavie dont les façades sont entièrement recouvertes de peintures, sont inscrites par l'UNESCO dans le répertoire des monuments artistiques d'intérêt international, comme étant uniques au monde dans leur genre.

6 km nördlich vom Städtchen Gura Humorului befindet sich eine kleine Kirche, deren Außenwände ganz mit Fresken übermalt sind. Dieses Kirchlein, ein einzelner abseitsstehender Turm und ein bis zu den Grundmauern zerstörter Gebäudeteil sind die einzigen Überreste des ehemaligen Klosters HOMOR aus dem 15. Jahrhundert.

Die Kirche entstand 1530 zur Zeit des Fürsten Petru Rareș. Der Verteidigungsturm wurde 1641 auf Geheiß des Fürsten Vasile Lupu errichtet, der auch die Klostermauern befestigen ließ.

In der moldauischen Architektur des 16. Jahrhunderts nimmt die Klosterkirche Humor einen eigenen Platz ein; ihre neuen Bauelemente unterscheiden sie von allen vorherigen Baudenkmalern. An der turmlosen Dreikonchenkirche erscheint erstmalig an Stelle der üblichen geschlossenen Vorhalle eine offene Vorhalle mit hohen Bogen, die bis zum Vordach reichen. Diese Vorhalle weist vier spitzbogige Arkaden auf, die sich dicht unter den Blendnischen öffnen: zwei symmetrisch in der Westwand mit einer kleinen Brüstung zwischen den Pfeilern, die anderen beiden je eine an jeder Seitenwand; sie dienen gleichzeitig als Eingangspforten. Ein Gurtbogen unterteilt die Vorhalle in zwei Joche, über die sich Kreuzgewölbe spannen.

Noch wichtiger jedoch ist die strukturelle Umwandlung der Fassadendekoration. Die zur Zeit Stefans des Großen (1457—1504) übliche Fassadengestaltung mit Blendmaterial, bunter Keramik, Sokeln und Rahmen, Pfeilern und Gesimsen aus Hausteinen, mit Blendnischen und -arkaden ist nur noch in den Blendarkaden an den Apsiden und in einer Reihe kleiner Blendnischen unter dem Kranzgesims vorhanden; die Ornamente aus glasierter Keramik wurden mit einer Schicht Außenputz und mit Freskenmalerei überdeckt, die vom Sockel bis zum Kranzgesims reicht.

Die Innen- und Außenfresken stellen die Kirche Humor an die Seite der Kirchen von Voroneț, Arbore, Moldovița und Sucevița, die den Ruf der rumänischen Kunst im 15. und 16. Jahrhundert begründeten. Die Freskenmalereien behandeln einige biblische Hauptthemen und sind künstlerisch besonders wertvoll.

Im Kircheninneren sind außer den von der Ikonographie festgelegten Bildthemen die Bildnisse der Stifter und das Votivbild bemerkenswert; an den Außenwänden fallen die vier Hauptkompositionen auf: die *Wurzel Jesse* an der Nordwand, *Der Lobgesang der Muttergottes* an der Südwand, *Das Jüngste Gericht* an der Westwand und der *Tschin* (Prozession der Heiligen) an den drei Apsiden.

Die gotisch profilierten Steineinfassungen der Fenster und Türen weisen auch einige Renaissanceelemente auf, die sich damals in der Moldau allmählich einbürgerten.

In unmittelbarer Nähe der Kirche, an der Nordseite, befindet sich ein viergeschossiger Steinturm; die Treppen sind in die Mauern eingelassen und jedes Geschoß birgt einen überwölbten Raum.

Bei den jüngsten Restaurierungsarbeiten, die die Direktion für Baudenkmal des Staatskomitees für Architektur und Städtebau durchführte, wurde das ursprüngliche Dach der Kirche wiederhergestellt, mit weit vorgezogenem Vordach, um die Außenfresken besser zu schützen. Auch der Turm wurde restauriert und verstärkt.

Die Klosterkirche Humor figuriert mit den anderen vier moldauischen Kirchen, deren Außenwände bemalt sind, in der Liste der Denkmäler von internationalem Ruf, da sie einzigartig in der Welt sind.

